

SÁRKÁNY ISTVÁN*

Korunk terrorizmusának jellemzői**

Bár a terrorizmusnak általánosan elfogadott meghatározása – egyebek mellett politikai, ideológiai, vallási okokból – nincs, mégis megállapítható, hogy annak lényege a történetében fordulatot jelentő 2001. szeptemberi támadástól kezdődően jellemzően a nyílt erőszak alkalmazásával, félelem keltésével, korábban és főként a 20. század utolsó harmadában az azzal való fenyegetéssel is megvalósuló, főként politikai, vallási célok elérése érdekében alkalmazott kényszerítésben, államzsarolásban manifesztálódott. A nyílt erőszak célja a rendszer erodálása, a destabilizáció, a kényszernek a társadalommal a megfélemlítés felhasználása révén történő elfogadtatása, a bizonytalanság és a rettegés állandósítása érdekében.

Az ideológiai különbözőségekből fakadóan a defíniálási probléma hátterében az áll, hogy amit az egyik oldal terrorizmusnak, illetve bűnös terroristának tekint, azt a másik oldal pl. a nemzeti függetlenségért folyó igazságos küzdelemnek, illetve hősiességű szabadságharcosnak tart. A terrorszervezetek tevékenységének megítélése különbözőséget mutat a végrehajtás és annak irányítási helyszínétől függően is. Más a cselekmény megítélése az elszennvedők és az eltervezők (a terroristákat pénzzel, fegyverekkel, kiképzéssel, stb. támogatók) vonatkozásában.

Közhelynek számító megállapítás az, hogy az erőszak világjelenség. Az emberiség történetében mindig, mindenütt – bár eltérő mértékben és változó intenzitás keretei között – egyéni, csoportos és államilag szervezett formát öltve jelent meg. Különösen a mögöttünk hagyott évszázad második felében a hírhedt akciók megvalósításával a terrorizmus új minőséget teremtve, egy a korábnál veszélyesebb szakaszba lépett (pl. Charles de Gaulle francia köztársasági elnök elleni merényletkísérlet, a XX. Nyári Olimpiai Játékok helyszínén Münchenben az izraeli sportolók túsul ejtése, illetve meggyilkolása, Aldo Moro olasz miniszterelnök elrablása, majd meggyilkolása).

Noha e politikai gyökerű terrorakcióknak koránt sem volt meghatározó eleme az iszlám kötődés, mégis fontos hangsúlyozni azt, hogy az elmúlt másfél-két évtized során a legtöbb és legvéresebb terrortámadást az iszlám nevében iszlám fundamentalisták valósították meg. Ezzel a terrorakcióknak a korábnál is veszélyesebb – attól minőségében eltérő – új hullámát indították el.

* professor emeritus, Nemzeti Közszerológiai Egyetem

** Az elemzés SÁRKÁNY ISTVÁN: *A terror gyakorlatának konstans és mobil elemei az elmúlt fél évszázad tükrében*. Belügyi Szemle, 2016. 10. 5–23. pp. felhasználásával készült.

Ebben a terrorizmusban az ideológiai háttérrel a vallás és az arra épülő eszmerendszer dominálja és e tekintetben a meghatározó szerepet a Koránból levezethető világnézet igazolására szolgáló, tartalmában és magyarázatában változatlan elméletrendszer biztosítja.

A radikális iszlám egyik vezéralakjának tekintett Szayyid Qutb már bő fél évszázaddal ezelőtt világosan megfogalmazta a fundamentalisták által a későbbiekben gyakran hangoztatott állásfoglalását, miszerint a Nyugat számára értéknek számító tényezők összeférhetetlenek a tiszta iszlámmal. Ennek háttérében az előreláthatatlanság és az ebből következő bejósolhatatlanság húzódik meg. A Nyugatot jellemző kételkedéssel szemben a radikális iszlám gondolkodás centrumában a hit megkérdőjelezhetetlensége áll. Abban a struktúrában, melyben csak hinni szabad, a kételkedés pedig tilalmazott, a haladás megáll. Az Ótestamentum és az Újtestamentum szövege, miként a Koráné is, változatlan, de az értelmezése változott. A Korán „hivatalos” értelmezése változatlan maradt.

A monoteista vallások története nem nélkülözte az erőszakot, de napjainkban az iszlám fundamentalizmus változatlanul a hívők köteletségévé teszi a hitetlenek üldözését, ezáltal fontos attribútuma a támadó etnocentrizmus lett. Bár a Koránban több erőszaktevére való utalás, utasítás olvasható, iszlám szakértők és az európai országok muszlim közösségeinek vezetői számos alkalommal nyilatkoztak a tömegkommunikációban arról, hogy az igazi iszlámban nem létezik terrorizmus. Érvelésük lényege az, hogy az iszlám szerint a törvényes célok csak törvényes úton valósíthatók meg. Más interpretációban: ebben a struktúrában nincs lehetőség egy törvényes célnak a jog keretein kívül eső eszközökkel történő elérésére, még kevésbé kikényszerítésére.

Mindezek ellenére megállapítható: világpolitikai, világ gazdasági aktualitások sora bizonyítja azt, hogy az iszlám együtt tud élni a nyugati kultúrával, amit nemcsak az erre irányuló törekvései dokumentálnak, hanem lényegi, stratégiai jelentőséggel bíró gazdasági érdekei ki is kényszerítenek. A feszültség okozói tehát nem általában ebben a kultúrkörben keresendők. A problémát a megcsontosodott nézeteket valló, a fundamentalizmust piedesztálra emelő, szélsőséges, radikális eszméket hirdető, irgalmat nem ismerő, a világ számára tűrhetetlen, gyilkos akciókat megvalósító terrorszervezetek jelentik.

Az iszlám fundamentalizmus erőszakos háttére mintegy 1400 évvel korábbi időszakban gyökerezik és meghatározó elemei a Korán szövegében lelhetők fel. Az általa tartalmazott 114 szúra több, mint 6200 versében 100-at meghaladja a háborút és erőszakot hirdető és annak megvalósítására a hívőket kötelező utasítások száma.¹ (pl. a 4. szúra 74. verse az öngyilkos merényletek, a 47. szúra 4. verse a hitetlenek elleni erőszakos fellépés ideológiai háttérét adja)

Az ideológiai háttérrel a terror céljai szimbiózisban vannak. Ezek közül itt csak néhányra utalok:

- befelé az összetartozás és a szolidaritás, kifelé az elzárkózás és az ellenségkép Nyugattal való azonosítása, a nem iszlám kultúrkörhöz tartozás idegenként, akár ellenségként történő percipiálása,
- annak felismerése, hogy az emberek manipulálásának egyik legcélravezetőbb eszköze a félelem széleskörűvé tétele,

¹ www.ateistavilag.blog.hu/2015/4/11/a_koranban_tenyleg_tobb_tucat_eroszakot_tamogato_vers_talalhato

- a terrortámadások révén a lehető legjelentősebb médiahatás biztosítása, a bizonytalanság és a félelem-, illetve pánikkeltés maximalizálása a célszemély kiletére, a nagyszámú ártatlan áldozatra, illetve a szimbolikus helyszínre tekintettel,
- a gazdag, szegényebbé, – ezáltal az elosztás igazságosabbá – tétele által az öszszetartozás és a szolidaritás érzésének erősítése,
- a globalizációnak az izoláció, a centrumnak a periféria felé fordulóvá tétele,
- az emocionális pusztítás, a gyűlöletkeltés és ennek révén a gyűlöletkultúra megalapozása és terjesztése, a nemzeti, a vallási különbségek hangsúlyozása mellett az ellenségeskedés szítása,
- a nyugati, hitetlen civilizáció teljes elvetése mellett az onnan átvett high-tech felhasználása, de a társadalmi modernizáció elutasítása.

E nem teljes felsorolás alapján is megállapítható, hogy a múlt század második felében többnyire konkrét célok eléréséért küzdő terrorszervezetektől, az iszlámmal nem konvergenciát, de esetenként korrelációt mutató fundamentalista szervezetek célja abban különbözik, hogy egyetemesnek tekinthető, megvalósítható céljai, ennek megfelelően teljesíthető követelése sincsenek, előzetes figyelmeztetés nélkül a nyugati világot – és mindazokat, akiket ellenségnek, kultúrájukon kívülnek tekintenek – egészében támadják. E tekintetben, tehát két kibékíthetetlen, egymást kölcsönösen kizáró ideológia szembenállásának vagyunk a tanúi.

A konkrét cél megvalósításának elvetéséből következik, hogy az előzetes biztosítéként megjelenő túszedés és az erre épülő „üzletkötés”, bármiféle alkuba bocsátkozás háttérbe került. A terror egyenlővé vált az önmagáért való megtorlással. A terrorszervezetek az életek sokaságát kioltó öngyilkos támadásokat legitimnek tekintik.

Tekintettel arra, hogy a terrorszervezethez csatlakozók esetében a paradicsomba jutásnak az a feltétele, hogy az életüket a hitetlenekkel folytatott harcban feláldozzák, ezért az öngyilkos terroristák a cselekmény megvalósításával vállalják a – körükben dicsőségnek tekintett gyilkossággal járó – mártíriumot. A hamis ideológia „csodákra” képes. A terrorcselekményt elkövető palesztin nők többségét az a vágy vezérelte, hogy találkozhassanak „jóképű” mártírokkal a paradicsomban. Ez kihallgatásuk során derült ki.² A terrorizmust a hitbe integráló ideológiában tehát évszázadok óta nincs változás. Az ebben rejlő erő elégséges ahhoz, hogy a szervezethez csatlakozók, akár az életüket is feláldozzák érte. A tanulatlan tömegeket beszervezők, az ideológia terjesztői a vallás álcaja alá rejtett, imába burkolt politikai tartalmú üzeneteik révén a terrorakciók „agitprop titkárai” lettek.³ Tekintettel arra, hogy a túlnépesedés és a tudatlanság miatt a rendelkezésre álló „muníció”, lényegében korlátlan méretű, ennek megfelelően „olcsó” is, ezért ennek az igénybevétele egyszerű és gazdaságos, az akció sikere nem igényel magas intellektus mellett működtetett költséges infrastruktúrát, így az öngyilkos merénylő alkalmazása még kifizetődőbb is.

Más kérdés az, hogy lehet-e mártír egy terrorista? Mártír az lehet, aki a vallás által legalizált szent cél megvalósításáért az életével fizet. A lényeg a valláshoz való hűség. A kérdés az, hogy lehetséges-e egy olyan valláshoz hű hozzáállás mellett mártírrá válni, mely az

² <http://kitekinto.hu/terrorizmus> Friss hírek az Iszlám Állam témában. A palesztin terrorizmus okai.

³ FALLACI, ORIANA: *A harag és büszkeség*. Művelt Nép Könyvkiadó, 2016. 29. p.

ehhez vezető utat, vagyis a halál választását, tehát az öngyilkosságot kizárja. Ennek alapján megállapítható, hogy a mártíromság nem lehet szubjektív cél, csak objektív eredmény.

Míg a múlt század második felében követett „klasszikus” megoldásokat alkalmazó terroristák nem feltétlenül az életük árán kívánták a céljukat elérni, addig korunkban az elkövetés utáni életben maradásnak a jelentősége az esetek többségében elveszett. Ha valaki a menekülés és az ezzel esetleg együtt járó életben maradás lehetősége helyett a magasztos cél elérése érdekében az öngyilkosságot választja, akkor azzal szemben a büntetőjog szigora, illetve eszköztára a kilátásba helyezett – de jogállami keretek között kiszabandó és végrehajtandó – büntetés elégtelennek bizonyul. A speciális és generális prevenciók hatása lenullázódik.

A jellemző tulajdonságok sorában kiemelésre érdemes a terror eszköztárában bekövetkezett változás. A légi jármű hatalomba kerítésével történő elkövetések a repülőterek biztonsági infrastruktúrájának kiépítésére, az ellenőrzések szigorítására tekintettel megnehezültek. A korábban használt lőfegyvert, illetve robbanóeszközöket, a biztonságosabban elrejtendő kés és robbanóöv, a tömegbe hajtó személyautó, illetve a kamion váltotta fel.

Az öngyilkos terroristák átlagéletkora csökkent, terjedőben van a gyermekek harc-eszközszerű, már korábban is tapasztalt politikai célú felhasználása. A fiatal lányok ruházata szinte egész testüket fedi, így a rajtuk elhelyezett, az élet kioltására alkalmas eszköz könnyen elrejthető. A megelőzés tekintetében tehát az a legjelentősebb probléma, hogy – vélhetően agymosási folyamat eredményeként – az öngyilkos terroristával megjelent az „emberfegyver”, ami ellen a legkorszerűbb eszközök is hatástalanok.

Fontos jellemző, a terror tömegbázisa is. Különösen Afrikában a népesség korábban nem ismert méretű növekedésével párhuzamosan nő – különösen az ifjúság körében – a tanulatlanok száma. Ennek hátterében a társadalmi igénynek meg nem felelő, elégtelen oktatási rendszer húzódik meg, melynek a célja a bigott vallási igények kiszolgálása, az ifjúság ennek megfelelő sötétségben tartása, az ideológia kritikátlan elfogadása, a gondolkodás és a kételkedés elvetésére irányuló nevelés megvalósítása. A fiatalok a jövőjük alakítására, az egzisztenciális építkezésre, a csapdából való szabadulásra nem látnak lehetőséget. Mindezek ismeretében a helyzetüket kilátástalannak ítélik számukra kitörési alternatívát, hamis, virtuális jövőt kínálnak a tehetetlenség következtében akkumulálódott dühöttség mozgósításával – a pénz és az ideológia segítségével – a terrorszervezetek.

A technikai fejlődés felgyorsulásával – a globalizáció következményeként – egyre kevesebb ember lesz képes, egyre több ember számára szükséges javakat előállítani.⁴ A népesség folyamatosan növekvő – zömében tanulatlan – része döntően a fejletlen országokban munkalehetőség, egzisztenciális kapaszkodó hiányában a társadalomellenes erők bázisa lehet és helyüket a terrorakciók végrehajtásában találhatják meg.

A demográfusok megállapítása szerint – a lakosságszám növekedésének jelenlegi üteme mellett – negyven év múlva a Földnek a mai 7,4 milliárddal szemben 10 milliárd lakója lesz. A problémát ennek területhez kötött létszámbeli megoszlása jelenti majd. A növekedés jelentős részben Afrika és Ázsia minimum 50%-ban muszlim lakosú 45 országának – már a jelenlegi lakosságszámot tekintve is – meghatározó országaiból ered. Afrikában 10 ország lélekszáma a következő 85 év alatt a jelenlegi ötszörösére emelke-

⁴ <http://24.hu/fn/gazdasag/2016/07/18/intelligens-gepek-tomegek-2016-ban-az-usa-elnokeinek-keszitett-elemzes-szerint-a-20-dollarnal-alacsonyabb-oraberu-munkak-83%-a-automatizalva-lett>.

dik. Nigéria pedig szélsőséges esetben 1 milliárd lakosú országgá válhat.⁵ Ebből következik, hogy a népességrobbanással sújtott legfejletlenebb országokban a hatalmas fiatal populáció számára – (Afrikát a tizenévesek kontinensének is nevezik) bármiféle egzisztenciális perspektíva hiányában mind gazdasági, mind erkölcsi tekintetben – megnövekszik a terrorszervezetek vonzereje. A körükben dicsőségnek tekintett mártírium felvállalásával a kiút nélküli fiatalok, rajtuk keresztül családjuk kiemelkedhet az ismeretlenségből. Az elkövetett terrorakciókra figyelemmel a leginkább veszélyeztetett országok rangsorának első hét tagja között hat muszlim ország található.⁶

A tapasztalat azt mutatja, hogy minél egyszerűbb a terrorcselekmény kivitelezése, az annál inkább elháríthatatlan lesz. Gondoljunk pl. a palesztin kések támadásokra, vagy az autóbusz megállóknál várakozók nagy sebességgel történő szándékos elgázolására. Ezek megelőzése ellehetetlenítené a mindennapi életet.

Különösen az teszi nehezzé a megelőzést, ha olyan „békés” személy a támadó, aki a nyugati kulturális közegbe besimulva, szocializált képet mutatva, figyelemfelhívó előélet nélkül, csak a támadást követően felderített kapcsolattartás alapján, esetleg már valamilyik nyugat-európai országban születetten, tanult emberként követi el a terrortámadást, s ennek megfelelően korábban a rendőrség vagy a szolgálatok látókörébe be sem került.

A helyszínválasztás már nem az elkövetők biztonságos elmenekülésének lehetőségével áll kapcsolatban, hanem azzal, hogy azok a Nyugat sokszínűségére – még az elkövető feláldozása árán is – a lehető legnagyobb csapást mérjék.

Napjainkban az egyes terrorcselekményeket – főként a nagyszámú áldozattal járókat – az óriási médiafigyelemre tekintettel akkor is magára vállalhatja egy terrorszervezet, ha annak megvalósításához nincs köze, ha a tettes – személyes motiváció alapján – magányos elkövető. Ez a felderítés megnehezítésével, esetenkénti ellehetetlenítésével járhat, ami fokozza a bizonytalanságot, s rendkívül hatásos fegyverré formálja a félelemre építő kommunikációt.

Korunk terrorizmusának sajátos jellemzője, hogy az egyes szervezetek tagjai közé más, pl. nyugat-európai országok polgárai is csatlakoznak. A terroristák szemében ez az ideológiai felsőbbrendűség „nyilvánvaló” bizonyítéka.

Míg a mögöttünk hagyott évszázad terrorszervezeteinek zömére a politikai kötődés volt a jellemző, addig napjainkban, különösen a terrorcselekmények történetében fordulatot jelentő 2001-es támadásoktól kezdődően a legfontosabb ismertetőjegy a vallási, etnikai indíttatás lett.

A terrorizmus biztonsági szempontból relevánsként kezelésének – a bűnözéssel összefüggő szubjektív biztonságérzethez hasonlóan – nincsenek közvetlen empirikus alapjai. Ez azt jelenti, hogy a fenyegetés valóságos létezése és e körülmény ilyenkéntinek érzése eltérhet egymástól.

2001. szeptembere óta fajsúlyos – de jogállami keretek közé szorított – jogkorlátozó intézkedésekkel lehetett találkozni. A visszatérően megvalósított terrorcselekményeknek az a következménye, hogy a biztonság és a szabadság egyensúlyának megtalálásához szűkül a mozgástér. Biztonság nélkül nincs szabadság, de a biztonsághoz – a terrorfenyegetettséggel arányos – szabadságkorlátozás elkerülhetetlen. Mindez korunk sajátos

⁵ GERGELY MÁRTON: *Fogy a magyar, megtelik a Föld*. Népszabadság, 2015. július 31. 14. p.

⁶ ISASZEGI JÁNOS: *A globális terrorizmusindex értékelése 2013 tavaszán*. Honvédségi Szemle 2013/3–4. pp.

paradoxonja. Ennek megfelelően az emberi jogok védelme érdekében kibontakoztatott – nemzetközi síkon folyó – harc éppen az emberi jogok és értékek részbeni visszaszorításával vált kiteljesíthetővé. Megállapítható tehát, hogy a terrorcselekményekre adott egyes állami válaszlépések – bár kényszerűen, de – szintén jogkorlátozó jellegűek. Ezzel teljesedik ki a terrorakciók célja. A társadalom demokratikus működése vagy közvetlenül a terrorcselekmények következtében, vagy az arra adott államhatalmi válaszokból folyóan sérül. Ez még abban az esetben is igaz, ha a jogkorlátozás az arányos mértéket nem lépi túl. Az eltúlzott reakció többlet jogsérelemmel járhat.

Emberi jogi sérelmek természetesen demokratikus társadalmakban is előfordulhatnak. Ezeket azonban a rettegés és a terror társadalmától mindig a sérelemre történő társadalmi reagálás, a kritika, a vita, a kételkedés, a másként gondolkodás lehetősége különbözteti meg. Ez a társadalmi reakció a terrorizmussal fertőzött országokban ismeretlen.

Korunkban az informatika rohamos fejlődésének következtében csak a terrort megvalósító „kéz” a jelenlévő, az „agy” máshol tartózkodik, vagyis karok, mozgatható személyek, sejtek vannak világszerte, de őket a fej több ezer kilométerről, akár egy másik kontinensről is irányíthatja. A távolságból és az esetleges anonimitásból következik, hogy a bűnözésnek e jelenségsoportjában megdől, illetve teljesen átértékelődik a kriminalisztika sok évszázados fogódzója: az alibi.

Globalizálódott világunk csak globalizálódott kommunikáció keretei között működőképes. A következmény pedig az, hogy a terrorizmus megelőzésére, az ellene történő védekezésre, az arra való reagálásra, a terroristák üldözésére tett – a hon -, és rendvédelmi szervek, az egyes szolgálatok által megvalósított professzionális – intézkedések ellenére a terrorcselekmények száma nem csökken. A hivatkozott intézkedések nyomán az egyes terrorszervezetek elveszíthetik karizmatikus vezetőiket, aminek folyamánként a működésben átmeneti vagy tartós gyengülés következhet be, de a hamis ideológiai és annak folyamatos súlykolására tekintettel a háttér sértetlen marad, vagyis a kohéziót biztosító eszme változatlanul tovább él.

Ezzel áll összhangban az FBI igazgatójának a képviselőházi meghallgatása során tett nyilatkozata, miszerint az Iszlám Állam legyőzése után terrorista diaszpórák jöhetnek létre.⁷ Az al Kaida, Oszama Bin Laden 2011. május 2-án történt likvidálása után irányítási válságba került, de ez a sejtépítés kudarcával mégsem járt, sőt e megrendítő erejű ütest követően a terrorszervezet tömegbázisa – a magukkal semmit kezdeni nem tudó, a kilátástalan helyzetükből kitörni képtelen, többségében fiatal tömegek csatlakozására tekintettel – szélesedett. Ez a populáció a terrorszervezethez tartozást egy előkelőbb társadalmi státuszba kerülésként éli meg, mely értelmet ad az életüknek, így a sehová sem tartozást egy magas, megkérdőjelezhetetlen eszme szolgálatába szegődés válthatja fel.

A terrorizmust a társadalmakban az egyensúly hiánya és ennek folyományaként az erőszakba torkolló elégedetlenség tartja fenn. A megtermelt jövedelemből történő egyenetlen – a terrorszervezetek kommunikációjában igazságtalanként megjelenített – részesedés az egyik legfontosabb olyan tényező, melyet a szervezők az elégedetlenség szítására felhasználnak. A terror eszközlődésének hátterében – ennek megfelelően – a társadalom egyensúlyának a megosztottság révén bekövetkező tartós megbomlása áll. Tekintettel arra, hogy a világ terrorakciókkal érintett térségeinek zömében az egyensúly hiá-

⁷ <http://kitekinto.hu/terrorizmus> Friss hírek az Iszlám Állam témában: Nem elég az IS megsemmisítése.

nya nem átmeneti állapot, hanem egy öngerjesztő folyamat eredménye, ezért ez újratermeli az elégedetlenséget. Amíg az állam a politikai, a társadalmi és gazdasági rendszer stabilitását, ezek kívánatos egyensúlyát képes fenntartani, az elégedetlenség nem generál terrorakciókat, így az problémamentesen kezelhető. Ennek hiányában azonban a struktúra elemeinek bomlása, a más államok felé történő kiszolgáltatottsága, a terror ellenőrizhetetlen – vallási uszításra épülő – terepévé tétele megkezdődik. A következmények kiszámíthatatlanok. Bekövetkezhet az államhatárok esetleges korrekciójával a regionális rend, majd ennek közvetítésével az általános status quo átalakítása is.

A terrorizmus rendkívül súlyos problémát jelenthet a gazdaság tekintetében is. Megelőzése, az ellene folytatott permanens harc rendkívül költséges. Különösen azokban az országokban okoz fajsúlyos problémát, ahol eleve csekély a mobilizálható erőforrás. Ebben a helyzetben az állam arra kényszerül, hogy a kiegyensúlyozott működését biztosító fontos területeken a fejlesztést leállítsa vagy jelentősen visszafogja, s a megtermelt javak egy részét a terror megfékezésére fordítsa.

A terrorcselekmény elkövetése során a szervezet által ismeretlen, ennek megfelelően véletlen áldozattá válás lett a jellemző. A szervezet „olajozott” működésének feltétele az irgalmat nem ismerő, részükről, általában igazságosnak tekintett, a potenciális sértetteket rettegésben tartó – de helybeli és időbeni bekövetkezését illetően bizonytalan – fegyveres erőszak. Ez rendkívül fontos tényező, mert, ha a lehetséges áldozatok irányában a terror alkalmazása igazságos lenne, az általános félelemkeltő hatás elveszítené a jelentőségét. E tényezővel kapcsolatos az is, hogy a célszemély bárki lehet, az azzá válás véletlenszerű. A lehetséges áldozatok száma a valós sértetti kört sokszorosan meghaladja.

A majdani áldozat nem ismeri a veszélyt, az elkövetés helyének és idejének meghatározása, a cselekmény megvalósítása tőle független. A folyamat irányítója a terrorista, akinek kevésbé a cselekménye, sokkal inkább annak hatása a fontos. A rémtettek megvalósításához az ideológiával agymosott, ennek megfelelően „programozott emberek” szükségesek. Ők a cselekmények végrehajtói, a terror pszichopata élcsapata. Az e körbe tartozás feltétele az empátia, a tolerancia, a büntudat és a szeretet teljes hiánya. Ennek kialakításához a szervezeten belül is hatékonyan működő és befelé is a félelemkeltésre épülő kommunikáció elengedhetetlen.

A terrorista etikája, a számára elfogadható erkölcsi mérce abszolút egyedi. A bármilyen eszköz felhasználásával, bármilyen mértékű sérelem okozását nem egyszerűen megengedhetőnek, hanem igazságosnak tartja, ennek megfelelően az ezzel szembeni fellépésre, a válaszcsapásra való jogosultság lehetőségét viszont tagadja, elutasítja.

Az eszme feltétlen, hűséges szolgálata átsüt mindenben. E nélkül nem létezik terrorista. Ez annak betudásával is igaz, hogy az ideológia alakításával, annak kommunikációjával a végrehajtásban érintett terrorista nem foglalkozik. Ez más interpretációban azt jelenti, hogy ennek az eszmerendszernek nem lehet része az ideológiában való kételkedés. A rögeszmés, időtálló nézetek megkérdőjelezése kizárt. Hiába van a terrorizmus leküzdésében érintett országoknak napjainkban elsöprő haditechnikai fölénye, ennek jelentősége az eszme magasabbrendűségében és a „végső győzelemben” való rendíthetetlen hitre tekintettel a vallási alapon fanatizált tömegek vonatkozásában elvész.

A jelentős és professzionális személyi háttérre és a legmodernebb műszaki infrastruktúra működtetésére tekintettel a terrorcselekmények elhárításában jelentős eredmények születtek. E tevékenység azonban csak törekvésében lehet teljes, megvalósulásá-

ban, nem. Ez az oka annak, hogy a hatóságok számára akár egyetlen terrorakció megvalósulása is bizonytalanságot keltő kudarc, míg a terroristáknak az egyszeri eredményesség is – főként befelé jól kommunikálható – biztos siker. Ez utóbbi megállapításnak más vonatkozásban is komoly a jelentősége. A bűncselekmény elkövetése esetére kilátásba helyezett, illetve a megvalósítás esetében kiszabott büntetésnek generális és speciális megelőző hatása is van. Ez alapvetően abban a hagyományosnak tekinthető konstrukcióban érvényesül, melyben az elkövető törekvése – elfogása esetén – a vele szemben leginkább fájdalommentesnek tekinthető jogkövetkezmény kiszabására, alkalmazására irányul. Az ideológiai, főként vallási alapon fanatizált tömegek tekintetében ez merőben más képet mutat. Az eszme, a hit szolgálatában – mint már utaltam rá – akár a mártírimumot is vállalják, sőt az öngyilkos terroristák tekintetében ez vált általánosan jellemzővé. Ez azonban a megelőzésre is épülő biztonság struktúráját aláássa, illetve a súlyos büntetések kilátásba helyezését a gyakorlatban minimum megkérdőjelezi. Nem szólva a cselekményt végrehajtó családjának juttatott – esetükben jelentős összegnek tekinthető – támogatásról, mely nem visszatartó, hanem az elkövetésre ösztönző tényező.

A technikai fejlődés eredményeként a Föld növekvő népességének, egy létszámát illetően szűkebb, szakképzett hányada képes lesz a teljes népesség számára szükséges javakat előállítani, miközben Ázsia és Afrika egyre nagyobb számú tanulatlan, fiatal tömegének a piac megélhetési lehetőséget nem fog biztosítani.⁸ Számos más kiemelkedő jelentőségű probléma ismertetése mellett ezt a borús jövőt vetíti előre „A világ 2035-ben, ahogyan a CIA látja: A fejlődés paradoxonja” c. jelentés, ami az USA Nemzeti Hírszerzési Tanácsa „Global Trends” néven megjelentetett stratégiai elemzésének – a következő közel két évtizedre vonatkozó, a jelenlegi trendekre épülő – összefoglalója.⁹ A mesterséges intelligencia hasznosítása, a robotika terjedése is ebbe a folyamatba illeszkedik. A gyárak alacsonyabb bérszínvonalú országokba történő kihelyezése révén a vállalatok 65%-kal csökkenthetik költségeiket, de ha robotokkal helyettesítik a munkásokat, a megtakarítás elérheti a 90%-ot.¹⁰

A terror ideológiáját tekintve fontos, néhány újonnan elemzett fogalom megemlítése. Abdeszamad Belhadzs társadalomtudós szerint a muszlim bevándorló közösségekben van a nyugati értékek elfogadására szándék és vágy a magas életszínvonal elérése, biztosítása érdekében, de a második, harmadik generációs bevándorlók még sem tudják ezt a vágyott világot birtokba venni és ez utóbbi körülmény következménye az erőszak.¹¹

Ez utóbbiakkal függ össze, hogy a német lakosság több, mint 50%-a szerint a mintegy 4 millió muszlim, Németország része, de a muszlim populáció közel 50%-a szerint a vallási előírások – ezen belül a saría parancsai – fontosabbak a demokráciánál. (Zeit Online 2014.04.30.) A francia muszlim fiatalok egyharmada – egy nálunk vázlatosan 2017. március 22-én közölt friss kutatás szerint – elfogadhatónak tartja a terrorizmust.¹² Az ausztriai Danube University Krems – 2017. augusztus 10-én, a Kronen Zeitungban közölt – felméré-

⁸ GÖNCZÖL KATALIN: *Veszélyeztetők és veszélyeztetettek a jelenkori kapitalizmusban*. In: Németh Zsolt (szerk.) *Írások Tauber István emlékére 1949–2003*. ELTE ÁJK, MKT, RTF kiadványa, 2009. 25–26. pp.

⁹ alternativhirek.blogspot.com/2017/02/a-vilag-helyzete-2035-ben-cia

¹⁰ computerworld.hu/computerworld/ember-gep-kapcsolat-2030-ban.html

¹¹ www.mandiner.blog.hu/2016/07/27/a_dzsihadban_a...belhadzs_a_mandinernek_A_dzsihadban_a_buntettek_kegyes_cselekedetek

¹² 888.hu/article-afracia-muszlim-fiatalok-egyharmada-elfogadhatonak-tartja-a-terrorizmust?source=hirstart

rése szerint az ausztriai muszlimok nem kérnek a beilleszkedésből, inkább ők integrálnák az osztrákokat. A szomáliai megkérdezettek harmada meghalna az iszlámért.¹³

Belhadzs szerint a néhány új fogalom egyike az „erkölcsi gazdaság”, ami az iszlám törvényeinek megfelelő vallási és kulturális cselekedeteket piaci árúnak tekinti. Figyelemmel a saria kikezdehetetlen, reformálhatatlan voltára és létének nélkülözhetetlenségére, szabályozó szerepére, az esetleges gazdasági sikereket az iszlám minden más vallással szembeni magasabbrendűségével magyarázzák.

Az erkölcsi gazdaságban a pénz léte nem értéket termelő munkából, hanem a vallási szabályok követéséből eredeztethető. Ennek megfelelően, ahol a vallásos élet jelen van, ott pénzt is teremt. Így valósul meg a vallási előírások szerinti újraelosztás. Mivel a földi javakkal rendelkezés joga Istentől származik, ezért, aki azt megszerzi, kötelessége a javakat a saria szerint a vallás – ennek közvetítésével Allah – szolgálatába állítani. Ez a struktúra a tulajdont a vallás eszközévé teszi, s a teológiából gazdaságtant farag.

Mivel a vagyon isteni eredetű, ezért a hívő számára az nem a munka ellenértéke, gyümölcse. Minél nagyobb a vagyon, annál nagyobb részt kell visszajuttatni az isteni célok megvalósítására. Ilyen pl. a mecsetépítés, a dzsihad támogatása. Ennek az a következménye, hogy a közösség tagjait nem ösztönzi munkára, a javak léte ettől független, viszont egy abszolút függőséget jelent vallási és egzisztenciális tekintetben.

Felvethető a kérdés, ha a muszlim világ országainak zömében nyomor uralkodik, mi teszi vonzóvá ezt a rendszert és az emberek miért bíznak benne?

Tekintettel arra, hogy ezekben az országokban a kolonizációt az annak idején meghonosított monokulturális gazdaság túlélte, továbbá arra, hogy a már előzőekben említettek szerint ezekben az országokban kiemelkedően magas a népszaporulat, ezért a munka -, illetve az elhelyezkedés lehetősége rendkívül beszűkült. Mindez egyfajta egzisztenciális el lehetetlenülést eredményez. Ebben a rendszerben a meghatározó tényező a kétségek nélküli, a türelemre és az elszántságra épülő hit, mert ez biztosítja a nyomorban tengődőknek a létminimum szintjén a megélhetést. Ehhez az erkölcsi gazdaság létéből következő „juttatás-gazdaság”, az „ajándék-gazdaság” vezet el. A juttatás, az ajándékozás lehetősége valamely forrás kiaknázásából és nem termelő kapacitások létesítéséből származik. A pénz isteni célokra történő visszaforgatása megteremti az ajándékozás pénzügyi hátterét, de ez a források perspektivikus kimerülésével jár. Az értékeket nem eladják, hiszen azokat java részben nem is tudnák megvásárolni, vagyis azok nem piaci alapon cserélnek gazdát, hanem elajándékozzák. Ennek feltétele a megkövesedett vallási szabályok kritika nélküli követése és a közösség vallási alapú identitásának erősítése.

Az isteni gondviselés keretében a visszaforgatott javakból minden, vallási előírásnak megfelelően cselekvő muszlim részesül. A vallásos életért cserébe biztosított a szerény részesedéshez jutás. Ennek nem feltétele a munkavégzés, viszont elvárt a lehető legtöbb utód nemzése.

Ebben az ideológiai láncolatban jutunk el a vallási szabályok követésétől a szerény munka nélküli egzisztencia biztosításával a kontrollálhatatlan – a család és a tágabb közösség által eltarthatatlan méretű – népszaporulatig. Megjegyzésre érdemes, hogy míg az Európai Unióban 2011-ben 1000 újszülöttre vetítve a csecsemőhalandósági mutató 4,

¹³ <https://888.hu/article-az-ausztriai-muszlimok-nem-kernek-a-beilleszkedesbol-inkabb-ok-integralnak-az-osztrakokat?source=hirstart>